

Recenze

Šiktanc, Karel: Dílo 5

Praha, Karolinum 2002, váz., 182 s., 1. vyd., cena 260 Kč, číslované výtisky podepsané básníkem 400Kč.

MINIRECENZE

Nakladatelství Karolinum dospělo ve vybraných spisech Karla Šiktance (nar. 1928) do poloviny z osmi ohlášených knih jsou na světě svazky č. 2, 3, 4 a 5. Pro pět ran blázna krále, Sakramenty, Srdce svého nejed a Ostrov Štvanice, sbírky datované 1978 až 1989, pocházejí z let básnickovy zakázanosti (jeho jméno se tehdy smělo nanejvýš mihnout v příručkách typu Literární toulky po Čechách). Díla šířená po napsání formou samizdatu směla vstoupit do kontaktu s knižním světem až po roce 1989. I po čtvrtstoletí je máchovská skladba Pro pět ran blázna krále stále uhrančivá: "Klejte si mně./ At'si sinám./ Žádám na truc nejít jinam./ Chci svou hůl / a čtyři stěny./ Troubí šif./ A kvetou slívy./ Musím jít / bych stihl, živý./ licoměské posvícení."

Lidové noviny, 06. 12. 2002, jas

Končelík, Jakub; Köpplová, Barbora; Kryšpínová Jitka: Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara

Praha, Karolinum 2003, brož., 504 s., 1. vyd., cena 350 Kč.

Redaktor Večerního Českého slova Antonín Finger (1895-1956) zastupoval svou redakci na týdenních poradách vedoucího tiskového odboru na Úřadu říšského protektora. Tímto vedoucím byl nechvalně proslulý Wolfgang von Wolmar. Finger si z jednání (často však spíše Wolmarových monologů) pořizoval stenografické záznamy, které po válce přepsal. V šedesátých letech se o jejich zveřejnění pokusil Ladislav Lagpaul; kniha měla vyjít, ale nevyšla, v roce 1969. Vydání se tak až letos dočkal jedinečný pramen poznání tiskových poměrů v protektorátu, pramen, který umožňuje nahlédnout do mechanismů, jakými neliberální moc ovlivňuje média a potažmo se snaží působit na veřejné mínění. Protektoři českého tisku v roce 1939 jasně stanovili své požadavky: "Uznáme jen noviny, které v člancích budou útočit na Beneše a Masaryka." Ve Fingerových zápisech najdeme dále výzvy, aby novináři podporovali politiku prezidenta Háchy a protektorátní vlády, aby "vedli národ". Samozřejmě jednání neopomínala také cenzurní zásahy a požadavky. Nechybí ani až kocourkovské plnění těchto nařízení. Wolmar třeba 12. září 1941 vítal způsob, jakým Polední list odsoudil, "že Anna Sedláčková hraje Čapkovu hru Loupežník. Většina listů přinesla o této hře velmi pěkné referáty, ale všechny se vyhnuly tomu jmenovat Čapka. To je kuriosum, ale tak to nejde." Tým editorů z Fakulty sociálních věd UK opatřil soubor záznamů podrobným a velmi praktickým poznámkovým aparátem. Přínosnou práci pak editoři odvedli na stenoáznamech samých Fingerovy soukromé zápisy z tiskových porad z let 1939-1941 jsou až na tři výjimky doplněny oficiálními záznamy Úřadu říšského protektora, takže se v případě potřeby vzájemně doplňují. Vznikla tak obdivuhodně kompletní edice pramenů.

Lidové noviny, 02. 08. 2003, Archiv LN

Hardellet, André: Na prahu ráje

Praha, Karolinum 2002, brož., 88 s., 1. vyd., cena 150 Kč

Jak André Hardellet touží po svobodě

Vydobýt si jméno na francouzské literární scéně, zalidněné skvělými spisovateli, určitě není samo sebou. Jméno André Hardellet (1911-1974) se tímto pojmem stalo. Nebylo tomu tak ovšem vždy. Autor býval chápán spíše jako "autor pro autory", což potvrzovaly i projevy přízně starších spisovatelů, například André Bretona či Julieny Gracqa. Hardelletovu tvorbu mohou nyní posoudit i tuzemští čtenáři v nakladatelství Karolinum vychází překlad knihy Na prahu ráje.

Vplout do širšího povědomí veřejnosti Hardelletovi umožnil jednak soudní proces pro urážku dobrých mravů kvůli textu Pomalé Lourdy (který ostatně ani nepodepsal), jednak nemalý počet šansonů vyšlých z jeho pera.

Nejznámější z nich je Bál u Temporelů, jméno, jež se objevuje v několika autorových pracích a také v knížce, kterou čtenář právě drží v ruce. Hardellet studoval medicínu, po několika letech však studii zanechal a pracoval v rodinné šperkařské dílně.

V roce 1947 došlo k určujícímu setkání se spisovatelem Pierrem Mac Orlanem, jenž mu ve své revui otiskl první texty. Montgolské město, Lovci, Dejte mi čas, jsou namátkou Hardelletova úspěšná díla, k nimž se řadí i Na prahu ráje z roku 1958.

Stroje na sny tu představují prostředek k rozšíření prostoru individuální svobody. Vášnivá touha po svobodě provází protagonistu příběhu, zřejmě spisovatelova alter ego, je nezbytnou podmínkou jeho života. Jako by svoboda znamenala pro Francouze víc než cokoli a není divu, když pro ni bez váhání vyjdou do ulic.

Suchý, Jiří: Encyklopedie Jiřího Suchého 9. Divadlo 1959-1962

Praha, Karolinum 2002, váz., 288 s., 1. vyd., cena 295 Kč

Jiří Suchý mapuje první období Semaforu

Devátý svazek Encyklopedie, kterou sepisuje Jiří Suchý, obsahuje autorovy scénické texty uvedené na jevišti v letech 1959 až 1962. Jedná se o první období divadla Semafor: od jeho založení po legendární pásma Jonáš a tingltangl. Kniha a jednotlivé scénáře jsou uvozeny autentickými fotografiemi z archivu Jiřího Suchého a Karla Vilguse. V chronologickém pořadí jsou v devátém svazku publikovány tyto texty: Člověk z půdy, Zuzana je sama doma, Taková ztráta krve, Papírové blues, Zuzana je zase sama doma, Šest žen a konečně již zmíněný Jonáš. V Dokumentární příloze je pak původní konec Takové ztráty krve a několik úvah z víceméně improvizované Astrády.

Z roční práce v Divadle Na zábradlí věděl Jiří Suchý poměrně přesně, co chce a stejně dobře i co nechce. Pokus vystupovat v divadle ABC ve volných dnech jako divadlo Leporelo administrativně nevyšel, Suchého písničky se sice dál zpívaly v Redutě, ale hlavní cíl byl jasný: vlastní hudební divadlo.

Založení Semaforu je zlomovým okamžikem naší poválečné divadelní historie. Definitivně zakotvilo přítomnost "malých scén" na mapě kulturního dění. Úspěch Semaforu a spontánní ohlas hlavně u mladých způsobily lavinu nových vznikajících i zanikajících souborů a skupin.

Semafor začínal se záměrem pětovat SEDm MALých uměleckých FORem (hudební komedie, poezie, hudba, film, výtvarné umění, tanec a loutky). Zájem diváků nakonec způsobil, že prakticky zůstala jen ta první. Obliba souboru byla ovšem nebývalá. Sehnat vstupenky do Semaforu znamenalo stát mnohahodinové fronty.

Nešlehová, Mahulena, Hlaváček, Josef: Jan Koblasa

Praha, Karolinum 2002, váz., 292 s., 1. vyd., cena 1290 Kč, s grafikou 2000 Kč

Jedinečně vypláznuté jazyky Jana Koblasy

Letos sedmdesátiletý Jan Koblasa je postavou důležitou pro české sochařství zdaleka nejen kvůli mezinárodnímu ohlasu, na němž mohl soustavně, přímo "na místě" pracovat zejména díky své emigraci v roce 1969 do SRN. I bez možnosti kontaktu s uměleckým světem by však nejspíš na povrch vyplavala Koblasova ojedinelost.

Spočívá ve schopnosti podmanit si tvrdou materii, bez skrupulí ji otesat, ořezat, obrousit a v takto redukované "nahotě" skrze ni vyjevovat obsahy, jež v divákovi uvádějí do chodu nebývalý proud vlastní imaginace.

Koblasovo dílo není jednoduché. Že se dá číst několika (lecdy protikladnými!) způsoby, dokazuje nynější sochařova monografie sepsaná Mahulenou Nešlehovou. "Umění Jana Koblasy se už ze své podstaty vzpírá jakémukoli jednoznačnému zařazení. Základní je zde vůle pochopit, pokusit se poodhalit, dotknout se báze, prázakladu, bohaté a tajemné mnohoznačnosti lidského života a světa," píše Nešlehová v úvodu publikace.

Koblasovo vzpouzející se dílo Nešlehová zkrotila tak, že je neinterpretuje chronologicky, nýbrž pomocí sedmi tematických okruhů jdoucích napříč desetiletími. Především v části Mýtus Země se jí daří s kunsthistorickou zaujatostí pro detail, a přitom ještě učitelně odkrývat prameny sochařových "hovorů s pamětí Země".

V nich leží základní rozdíl mezi Koblasou a ve výrazu jinak spřízněným Mikulášem Medkem. Výstižně to pojmenovává v předmluvě Josef Hlaváček. Podle něho Medkova cesta vedla "do hlubin nevědomí" převážně individuálního, Koblasa se obracel k nevědomí kolektivnímu.

K tomu Koblasovi napomáhalo osekávání dřeva a kamene na zdánlivě jednoduché tvary, jež ovšem odkazují k starým mýtům, kultům či biblickým příběhům. Nešlehová je rozděluje do tří skupin na typus hieratický, traumatický a meditativní. Pro diváka jsou ty rozdíly téměř nepostřehnutelné, ale jinak by se autorka nemohla dostat k tak půvabné definici, jakou je Koblasovo "vypláznutí jako základní obsahový moment". Což je trefné pojmenování bobtnajících hlav, z nichž dekódujeme pouze jejich plazící se jazyky.

Vrcholu Koblasova spojení hutného existencialismu se "šmidrovskou" groteskností. Koblasova monografie je vydařená ještě v jedné věci. Překonává totiž slabinu většiny tuzemských sochařských publikací: volí takové fotografie, které reprodukováním skulpturám ubírají minimum jejich trojrozměrnosti.

Takže čtenář má velmi blízkou představu, jak v reálu vypadají sochařova díla z posledních čtyřiceti let, umístěná vesměs v cizině cizině. Nutno ještě dodat, že Koblasovo "domácí" přemýšlení o světě a životě dokumentuje další nová kniha jeho Záznamy z let padesátých a šedesátých, které vydalo nakladatelství Vetus Via.

Jan H. Vítvar

Janáček, Pavel: Svět rodokapsu

Praha, Karolinum 2003, brož., 471 s., 1. vyd., cena 390 Kč.

Bezmála pětisetstránkový svazek soupisu sešitových románových edic, který uspořádal Pavel Janáček ve spolupráci s Michalem Jarešem, představuje u nás první ucelený komentovaný soubor shrnující produkci v rozmezí let 1935-1951. Poprvé tak máme možnost v relativní úplnosti přehlédnout průkopnické období unikavého, přitažlivého a zároveň haněného "světa rodokapsu", který alespoň pro mne zůstane provždy spojen s vůní venkovské půdy a zaprášených krabic, v nichž jsem jako kluk objevoval zažloutlé sešitové poklady plné exotiky, dobrodružství a drsných, ale správných chlapíků; ve škole jsem se pak těmito úlovky chlubil méně šťastným kamarádům, kteří buď měli mladší tatínky, nebo jejichž dědečkové přečtené sešity kdysi ledabyly odložili.

Bibliografická příručka je uvedena studií Pavla Janáčka Svět románového sešitu. Zde se autor zaměřuje zejména na dva aspekty - jednak vysvětluje, co pod zobecňujícím názvem "rodokaps" vlastně chápat, jednak rozvádí, jak lze v této oblasti z metodologického hlediska literární historie a sociologie (vzhledem k mapování "světa rodokapsu" dvou stěžejních disciplín) pracovat. Janáček zde v základních obrysech představuje ediční řady, které přinášely v pravidelných intervalech statisícové náklady různorodé populární literatury ať to byla řada Románů do kapsy - Rodokaps, která dala název této oblasti populární literatury, nebo edice Weekend, Rozruch, romány vzrušené chvíle, Krásný román, Moderní romány, Divoký západ, Čtení pro ženy, Dobré čtení, Večery pod lampou, Besedy Hvězdy, Románové novinky, Oddech po práci či Večery. Všímá si na pozadí stěžejních kulturních a společenských událostí vymezeného období jejich tematického či žánrového rozlišení, literární povahy románového sešitu, autorských, edičních a nakladatelských postupů, lišících se vzhledem k modelu potenciálního čtenáře; zajímavý je v tomto ohledu též pokus o ideální portrét kmenového domácího autora těchto textů. Dále Janáček porovnává např. poměr překladové a domácí produkce, vztah literárních textů a filmu, upozorňuje na funkci pseudonymu v tomto typu literární produkce, komentuje též důsledky pronacistického a prokomunistického vlivu, které do světa sešitového románu částečně prosáklly. Metodologicky podnětná je Janáčková úvaha nad rozvinutím pojmu "románový sešit". Autor zde usiluje o potlačení fragmentarizujícího vnímání této produkce jako sledu pouhých jednotlivých časopisů na jedno použití a hovoří o produkci souvislých románových řad. Užití pojmu románový sešit zároveň stírá tematické hranice a umožňuje nám spatřit celek této produkce jako svébytný fenomén, který - jakkoli na okraji vysoké, elitní literatury a umění - má svá pravidla, svůj specifický vývoj. Studium těchto pravidel či širěji pomezího charakteru fenoménu "rodokaps" však může v současné době která s sebou přináší otázky po novém vymezení vztahu literatury a společnosti, poukázat na zajímavé problémové okruhy ve vnímání literárního a kulturního vývoje.

Poté následuje vlastní komentovaný bibliografický soupis sešitových románových edic 30. a 40. let, respektive soupis jejich titulních románů. Jak editoři upozorňují, žádné z třinácti zahrnutých periodik nebylo dosud analyticky podchyceno tištěnou bibliografií, ani rozepsáno v katalogu některé knihovny. Každé edici je věnován samostatný oddíl, který se skládá ze tří částí - obecné charakteristiky edice, kde jsou zahrnuty základní údaje o vydavateli, periodicitě, složení redakce, rozsahu a ceně sešitu. Dále přehled nastiňuje žánrové zaměření edice a její autorský okruh. Poté následují vlastní bibliografické, chronologicky řazené záznamy titulních románů. Janáčkovu a Jarešovu příručku uzavírají nezbytný názvový rejstřík, rejstřík pseudonymů, rejstřík autorů, překladatelů a redaktorů, který mnohdy objevuje dnes již zapomenutá jména, dále rejstřík neurčených autorů a překladatelů, rejstřík ilustrátorů a v posledku finalizující jmenný rejstřík.

Základní pilíře "světa románového sešitu" jsou tak postaveny. Duši mu však vdechují teprve rozsáhlé a podrobné komentáře k vybraným sešitům, které doprovázejí blok té které edice. Autoři zde zmiňují např. hypotézy o možném autorství pseudonymních děl, filmografické údaje, pokud byl román protějškem filmu, detailnější informace o autorech, dále jsou tu uvedeny např. výtahy z vydavatelských návěstí, z redakčních úvodníků, čtenářských anket, z různých článků komentujících konkrétní edici nebo text apod. Vzniká tak velice zajímavá a pestrá koláž, vřazující románový svět do užšího spektra dobového uměleckého a společenského dění. Jakkoli se může nezainteresovaný čtenář ve strohých a pečlivě zpracovaných bibliografických záznamech po chvíli ztrácet (ovšem zpěčuje se tomu například úsměvná poetika zkratk, kterými autoři označují žánrově - tematickou charakteristiku textů, např. BUDR = budovatelský román, ČERV = milostná romance, tzn. červená knihovna apod.), komentáře představují svého druhu napínavou četbu, plnou nečekaných zápletek, zvratů a neočekávaných rozuzlení. Jako by se mi zdálky připomněl onen hřejivý pocit, který jsem zažíval nad starými krabicemi s naskládanými "rodokapsy"...

Jan Wiendl

Petráň, Josef - Šachová, Blanka: Promoční publikace A. I. Šamského (česko-latinská) a (anglicko-latinská)

Praha, Karolinum 2001, brož., 50 s., 1. vyd., cena: 800 Kč česká, 1200 Kč anglická.

Popis doktorské promoce Alexandra Antonína Ignáce Šamského (Schamského) od staroměstského pražského rytce a knihkupce Augustina Petra Neurauttera (1673-1749) je vzácnou knihou svého druhu u nás, ceněnou nejen historiky zabývajícími se dějinami Univerzity Karlovy. Je to důležitý pramen také v mnoha dalších aspektech kulturněhistorického bádání v době raného novověku v našich zemích.

Nakladatelství Karolinum se postaralo o reprezentativní a nákladné vydání (cena 800 Kč) tohoto spisu v podobě vyprávěné kapesní bibliofilie ve dvou verzích latinsko české a latinskoanglické.

První část knihy tvoří reprint příležitostného tisku Incolatus et investitura medico-academita in aula Carolina publice collata z r. 1711. Dále následuje překlad a editorská poznámka. Ta však představuje delší studii, vyzdvihující význam spisu pro kulturní historii a rekonstruující podrobný scénář doktorské promoce autora mladšího přítele tak, jak probíhala v I. pol. 18. století, a to na základě dochovaného písemného svědectví a sedmi vzácných Neurautterových mědirytin s popiskami, jež tvoří neoddělitelnou součást tisku. Náhorně zobrazují průběh celého slavnostního aktu v prostorách velké auly Karolina i v exteriéru, při průvodu celého akademického shromáždění z Karolina do Týnského chrámu na závěrečné Te Deum.

Hlavní význam knihy je založen na autenticitě přesného záznamu promoce kandidáta Karlo-Ferdinandovy univerzity na doktorát medicíny A. I. Šamského, jenž byl pořízen na základě písemných podkladů všech zúčastněných. Čtenář má tedy možnost udělat si poměrně detailní představu o této dlouhé, velkolepé a nákladné barokní festivitě, rozdělené na dvě zcela samostatné části - udělení licenciátu (inkolatu) čili obyvatelského práva v obci graduovaných doktorů a doktorskou investitu, tj. uvádění licenciáta do stavu doktorů udělováním odznaků. Promoční slavnost v době barokní

se svoji okázalou výpravou, jinou strukturou a o mnoho delším trváním retorských exhibic se v mnohém odlišovala od promoce dnešní doby, spíše formálního aktu omezujícího se na sponzi kandidátů na akademickou hodnost. Podstatný rozdíl spočíval především v kandidátově přednášce na dané téma, kterou následně zhodnotil oponent z řad profesorů medicíny, a vedl tak polemiku s novým doktorem. Zde musel uchazeč kromě brilantní výřečnosti prokázat i nabyté odborné vědomosti a metodou logické argumentace vyřešit spor, jenž příslušel náplni jeho oboru.

Text sponze z I. pol. 18. století byl převzat v její středověké podobě, pobělohorskou novinkou byl pouze celouniverzitní slib na Neposkrvněné počestí Panny Marie. Při četbě originálu se rovněž nabízí srovnání historického textu doktorské sponze s dnešním stavem, kdy každá lékařská fakulta má své vlastní znění. Pouze oko pozorného čtenáře objeví už jen sotva znatelné formulační shody s dnešními verzemi, jež jsou pouhou reminiscencí na dobu dávno minulou.

Přesnou představu o průběhu promoce a rozmístění jejich jednotlivých aktérů umožňují Neurautterovy mědirytiny. Zobrazují architektonickou podobu velké auly Karolina, a jsou tak jedinečným a nenahraditelným svědectvím pro architektky a historiky umění o dávné prostorové dispozici velké auly před její přestavbou stavitelem F. M. Kaňkou v letech 1715-1718. Autor vkládá mezi jednotlivá řečnická vystoupení také kurzívou psané doplňující poznámky, jež podobně jako scénické poznámky v dramatickém textu zachycují všechny důležité okolnosti, které mají pro rozvoj děje nějaký význam, tvoří jeho organickou součást a pomáhají čtenáři v orientaci.

Kniha je dále také sondou do historie Univerzity Karlovy, do jejího života v I. pol. 18. století, odráží dobovou mentalitu, kulturní a společenské zájmy. Mluví tu k nám její významní představitelé - rektor Jan Miller (1650-1723), promotor a zároveň děkan Jan František Low z Erlsfeldu (1648-1725), Jan Kašpar Voigt (zemřel 1712), profesor a pozdější děkan lékařské fakulty, profesor lékařství Jan Antonín Cassinis z Bugelly (1645-1716) a další. V představitelových řečích profesora Voigta je podána zevrubná biografie lékaře A. I. Šámského (1687-1715).

Znalce latinského jazyka v době barokní kniha zaujme košatostí stylu typicky vzrušené barokní elokvence, jak ji představují řečnická vystoupení všech protagonistů. Nechybí v ní nic, co čtenář od této žánrové formy daného období očekává. Pateticky slavnostní ráz projevů je v úvodu jednotlivých výstupů umocněn obvyklými superlativy a atributy pro vyjádření úcty k nejvyšším hodnostářům a dalším členům akademické obce. Sloh je protkáán řečnickými figurami a tropy, jež jej ozvláštňují směrem k silné expresivitě, jako je metafora, hříčky se slovy, hyperbola, ironie a sebeirome, řečnické otázky a zvolací věty. Kompozice je založena na překvapivých paradoxech a také vtipu. Učenost a rétorickou dovednost řečníků dokládají hojně citáty z bible, klasických a středověkých autorů, právních autorit a příklady z historie a antické mytologie.

Kniha je v neposlední řadě výrazem pravého přátelství mezi jejím autorem a A. I. Šámským, jak je patrné především z dedikace, a mezi vysokými akademickými hodnostáři navzájem. Je zároveň vyjádřením jejich vroucího vztahu ke Karlo-Ferdinandově univerzitě a k univerzitnímu vzdělání.

Závěrem je třeba vyzdvihnout výkon obou překladatelů při úsilí o vystižení slavnostního stylu a estetických hodnot originálu.

Josef Forster (Praha)

Mihule, Jaroslav: Bohuslav Martinů - osud skladatele

Praha, Karolinum 2002, váz., 628 s., 1. vyd., cena 470 Kč.

TEORETIK JAROSLAV MIHULE VZDAL HOLD SVÉ ŽIVOTNÍ LÁSCĚ

Vydavatelství Karolinum vydalo ojedinělou biografii o životě a díle Bohuslava Martinů

Celoživotním údělem odborné publicistických činností prof. dr. Jaroslava Mihule, DrSc., se stal odkaz klasika české hudby 20. století, poličského rodáka Bohuslava Martinů (1890-1959). Teoretik má na svém kontě už několik monografií zásadního významu s touto tematikou, jeho poslední práce z produkce vydavatelství KAROLINUM (Praha, 2002) je jakýmsi kompendiem odborníkových znalostí a praktických zkušeností.

Obsáhlá knižní novinka, čítající přes 600 stran fundovaného textu, exaktně rozebírá skladatelovy nevšední životní události. Od narození v chrámové věži vysoko nad rodnou Českomoravskou vysočinou přes studijní pobyt v Paříži a následný útěk před nacistickými soldateskami do zámoří až k životnímu neméně dramatickému finále, po němž došlo k originálně pojatému balzamování jeho tělesných ostatků ojedinělou technikou, která je dovolila i po dvaceti letech od skladatelova skonu (1979) převézt v dokonalém anatomickém stavu k poslednímu odpočinku do rodné Poličky.

Mihule v nové knize využívá méně notových ukázek, než jsme tomu byli zvyklí v předchozích jeho knižních pracích (srv. Symfonie BM, Praha 1959, BM - profil života a díla, Praha 1974 aj.). Ve zhuštěném slovním popisu však strukturuje celistvost skladatelovy osobnosti v panoramaticky širokém pohledu, nespolehá jen na intuitivní komparativnost, ale řadou osobních zkušeností, perfektní znalostí problematiky, citlivým celoživotním sběrem materiálových podkladů a dalšími svými autorskými předpoklady předkládá ojedinělost skladatelovy filozoficky i esteticky a eticky neobyčejně erudované lidské osobnosti v návaznosti na umělcovu tvůrčí práci. Skladatele Martinů tvůrce nové monografie vnímá jako součást české i světové moderní kultury, chápe jeho výjimečnost, aniž by stavěl piedestal idealizace.

Oproti obdobným popularizačním knihám o skladatelově životě a díle (např. autorů Gavrilové, Hejzlara, Kapusty a částečně i skladatelova prvního životopisce Šafránka) je Mihule exaktnější, zároveň se však nesnaží vytvořit publikaci nečtivou a orientovanou pouze na specializovanou vrstvu odborníků, jak je tomu nezdá se u prací jiných muzikologů (Fukač aj.). Podobně jako kdysi nezapomenutelný Václav Holzknecht, tak i Jaroslav Mihule se snaží o čtivost nikoliv jen dokonalou a věrohodnou interpretací maximální míry osobních poznatků, ale i jejich vřazením do širších společenských kontextů.

Obsáhlý a přehledně zpracovaný doplňkový materiál je svědectvím autorových ojedinělých znalostí, jeho objektivita je patrná tím, že například v závěrečném seznamu jmen nepreferuje jen určitý okruh jakkoliv spřízněných osobností, ale

úměrně poskytuje prostor všem popularizátorům díla Martinů, z nichž čerpal, či na něž odkazuje, bez ohledu na jejich osobní predikace. Ve srovnání s Safránkovými publikacemi, jejichž význam tkví v jejich časové prioritě, v poslední knize o Martinů se Mihule vydává podobným biograficky chronologizovaným tvůrčím postupem, respektuje v něm kompoziční vazby a sounáležitosti, ale neodává se subjektivizujícím autoritativním tendencím, které z podobných hodnotných knih jiných autorů leckdy bohužel činí jen nečtivé archivní tituly. Kniha Jaroslava Mihule je čtivá, číší autorovým zájmem o problematiku, pisatelovou snahou je předestřít dílo Martinů v jeho objektivní výpovědní síle co nejširšímu okruhu - tedy od naprostých laiků až po specializované odborníky.

(šr)

Karolinum vydalo ojedinělou knihu o životě a díle Bohuslava Martinů

Celoživotním údělem odborně publicistických činností prof. dr. Jaroslava Mihule, DrSc., se stal odkaz klasika české hudby 20. století, poličského rodáka Bohuslava Martinů (1890-1959). Teoretik má na svém kontě už několik monografií zásadního významu s touto tematikou, jeho poslední práce z produkce vydavatelství KAROLINUM (Praha, 2002) je jakýmsi kompendiem odborníkových znalostí a praktických zkušeností.

Obsáhlá knižní novinka, čítající přes 600 stran fundovaného textu, exaktně rozebírá skladatelovy nevšední životní události. Od narození v chrámové věži vysoko nad rodnou Českomoravskou vysočinou přes studijní pobyt v Paříži a následný útěk před nacistickými soldateskami do zámoří až k životnímu neméně dramatickému finále, po němž došlo k originálně pojatému balzamování jeho tělesných ostatků ojedinělou technikou, která je dovolila i po dvaceti letech od skladatelova skonu (1979) převézt v dokonalém anatomickém stavu k poslednímu odpočinku do rodné Poličky.

Mihule v nové knize využívá méně notových ukázek, než jsme tomu byli zvyklí, ve zhuštěném slovním popisu však strukturuje celistvost skladatelovy osobnosti v panoramaticky širokém pohledu. Perfektní nadhledovou znalostí problematiky, citlivým celoživotním sběrem materiálových podkladů a dalšími svými autorskými předpoklady předkládá ojedinělost skladatelovy filozoficky i esteticky a eticky neobyčejně erudované lidské osobnosti v návaznosti na umělcovu tvůrčí práci. Skladatele vnímá jako součást české i světové moderní kultury.

Oproti obdobným popularizačním knihám je Mihule exaktnější, zároveň se však nesnaží vytvořit publikaci nečtivou a orientovanou pouze na specializovanou vrstvu odborníků. Podobně jako kdysi nezapomenutelný Václav Holzknecht, tak i Jaroslav Mihule se snaží o čtivost nikoliv jen dokonalou a věrohodnou interpretací maximální míry osobních poznatků, ale i jejich vřazením do širších společenských kontextů.

Kniha Jaroslava Mihule je čtivá, číší autorovým zájmem o problematiku, pisatelovou snahou je předestřít dílo Martinů v jeho objektivní výpovědní síle co nejširšímu okruhu - tedy od naprostých laiků až po specializované odborníky.

(šr)

Waisser, Karel: Nové české názvosloví organické chemie

Praha, Karolinum 2003, brož., 180 s., 1. vyd., cena 170 Kč.

Učebnic, cvičebnic a příruček chemického názvosloví, zvláště pak názvosloví organické chemie, není stále dost vzhledem k jeho nepostradatelnosti v chemii a v mnoha jiných oblastech (např. ve farmaci, legislativě a patentech), ale i vzhledem k ne právě nejlepší znalostem těch, kteří jej používají a potřebují. Po malé reformě organického názvosloví podle IUPAC v roce 1993, která k nám dorazila až o sedm let později, se objevilo několik takových knižních publikací s různým zaměřením. Na první místo samozřejmě patří převod příslušných pravidel IUPAC do češtiny (Průvodce názvoslovím organických sloučenin podle IUPAC, Academia, Praha 2000), který je na rozdíl od předchozích pravidel velice přehledný a čtivý. Brzy nato vyšla kniha (Fikr, Kahovec: Názvosloví organické chemie. Rubico, Olomouc 2002), která je však spíše cvičebnicí, i když obsahuje přehled základních pravidel, a která je určena především studentům středních a vysokých škol. V závěru minulého roku se pak objevila recenzovaná knížka, která je učebním textem pro farmaceutickou fakultu Univerzity Karlovy v Hradci Králové.

Nebývá zvykem recenzovat vysokoškolská skripta, ale v tomto případě je žádoucí učinit výjimku, a to z pozitivních i negativních důvodů. Mezi ty první důvody patří, že již název a určení knížky slibovaly uchopení tématu v celé šíři a tedy dobrou základní informaci nejen pro studenty farmacie, ale i pro ostatní zájemce, jako jsou studenti nechemických vysokých škol, učitelé chemie ze středních a vysokých škol, případně pro pracovníky z praxe, kteří názvosloví potřebují. Taková knížka by byla velice užitečná, kdyby ... A tak se dostávám k těm negativním důvodům, které mne vedly k sepsání této recenze.

Tak tedy, recenzovaná knížka nejen že nespĺnila očekávání, ale na mnoha místech přináší zavádějící a mylné informace a navíc je šita značně horkou jehlou. Obsahuje neuvěřitelné množství chyb všeho druhu - tiskových, pravopisných, gramatických, stylistických, formulačních i faktických, nemluvě o odborných, tedy věcných - které bylo možné odstranit, kdyby jí autor a nakladatelství věnovali více péče. Chyby vznikly převážně hrubou nedbalostí, ale i nepochopením nebo špatnou interpretací pravidel. Kdybych zde měl uvést všechny chyby z textu, bylo by to předlouhé, nudné a smutné čtení. Proto se omezím na ty věcné a z nich na ty, jejichž pranýřování může být užitečné pro širší čtenářskou obec.

- Termín radikálově-funkční (radikálové) názvosloví je již opuštěn, stejně i radikál ve smyslu substituentu, a to z prostého důvodu, že název radikál je vyhrazen pro species s nepárovým elektronem.

- Hydroxyl v původním významu též patří minulosti. Dnes je jeho význam radikál 'OH (s nepárovým elektronem) a v organické chemii se tudíž vyskytují jen hydroxyskupiny.

- Polohy jsou v organické chemii označovány lokanty, většinou číselnými. V běžné mluvě lze říci i čísla, ale rozhodně ne číslovkami, neboť ty patří do gramatiky.

- Naft-2-ol a kyselina nafto-1-ová jsou ovšem kuriozity k pohledání. Správně: 2-naftol, kyselina 1-naftoová.

- Autor často zaměňuje význam slov prefix (předpona), sufix (přípona) a koncovka (např. pádová) a nesprávně je používá.
 - Velice užitečná mohla být kapitola o názvech kondenzovaných cyklů (významných právě ve farmaceutické chemii), o kterých v češtině neexistuje zevrubné poučení. Bohužel autor poskytuje neúplný a chybný návod, jak postupovat při tvorbě jejich názvů.
 - Pro vodorovnou čárku tak často v organických názvech používá autor různé názvy, někdy i bizarní (rozdělovník!). Správně: (krátký) spojovník.
 - K základním hydridům patří i heterocykly, např. pyridin, ne však například anilin nebo kyselina octová. To jsou základní sloučeniny, neboť obsahují charakteristické skupiny.
 - Lokanty (číselné nebo písmenné) mohou být čárkované, tedy s čárkou, ne však s apostrofem.
 - V názvech disubstituovaných benzenů se dnes dává přednost číselným lokantům před *o*, *m* a *p*.
 - Neexistují žádné hlavní koncovky, existují však hlavní skupiny, které je třeba v názvech uvádět jako zakončení (přípony).
 - Fluoren není 1,2,3-trimethylbenzen!
 - Názvy uhlovodíků s trojnou vazbou mají příponu -yn, nikoliv -in.
 - Označování geometrických isomerů alkenů stereodeskriptory *cis* a *trans* je prakticky opuštěno a ty jsou nahrazeny (Z) a (E).
 - Neexistuje žádné obecné pravidlo o číslování cyklů ve směru hodinových ručiček, jak tvrdí autor na několika místech.
 - Názvy jako oxazolin, pyrrolin, imidazolin jsou opuštěny. Místo toho: 4,5-dihydrooxazol, 4,5-dihydropyrrol, 4,5-dihydroimidazol.
 - Názvy jako benzofuran, a benzothiofen jsou nejednoznačné. Je třeba vyznačit místo kondenzace cyklů, např. 1-benzofuran, 2-benzothiofen.
 - Názvy, které neuvádějí hlavní skupinu příponou (zakončením), jsou špatné názvy.
 - Je zcela nevhodné zavádět názvy typu azan a zvláště pak oxidan a ještě k tomu pro studenty, protože se vůbec nepoužívají. Stále platí dosavadní názvy pro aminy, ethery, alkoholy a (zaplat'bůh) i pro obyčejnou vodu.
 - Číselné lokanty v názvech se nikdy nepíše kurzívou.
 - Složené substituenty, tedy substituované substituenty se uvádějí v názvech vždy v závorkách, např. 1-(chiormethyl)naftalen.
 - Názvy karboxylových kyselin jako propan-1-ová jsou špatné (u zakončení -ová se nikdy neuvádí poloha, protože COOH může být jen na koncích alifatického řetězce). Předponový název pro COOH je karboxy-, nehydroxykarbonyl.
 - Předpona per- pro úplně hydrogenované cykly se neuvádí. Počet vodíkových atomů je třeba specifikovat. Ne tedy perhydronaftalen, nýbrž dekahydronaftalen.
 - Trimethoxyfosfan je vždy trimethyl-fosfit.
 - Pro vyznačení směru vazeb pod nákresem se již nepoužívají čárkované nebo klínové rozšiřující se vazby, nýbrž žebříčkovité vazby.
- Četné chyby jsou i v kapitolách věnovaných přírodním látkám (sacharidy, steroidy, terpeny, aminokyseliny aj.), ale o těch se zde nechci obšírněji zmiňovat, neboť jde o speciální názvy. Jen jediná poznámka není pravda, že IUPAC nevydala pravidla názvosloví terpenů a jiných přírodních látek
- Pro ilustraci velkého počtu chyb v recenzované knížce se zmíním o kapitole 5, která pojednává o názvech složitých molekul. Tam je uvedeno šest příkladů názvů nepříliš složitých sloučenin Z těchto šesti názvů jsou však čtyři špatné. Hlavní odpovědnost za nekvalitní publikaci samozřejmě nese autor v tomto případě však více než jinde se na tuto nezodpovědnost, spíše než odpovědnost, podílí nakladatelství Karolinum, i když se zřejmě domnívá, že se svou kouzelnou formulkou (Text neprošel jazykovou ani redakční úpravou nakladatelství) odpovědnosti zbaví. Ale nezbaví, už proto ne, že recenzent je jako představitel Národního centra IUPAC pro ČR několikrát v průběhu loňského roku upozorňoval na možné chyby a nabízel dokonce svou pomoc. Vše však bylo marné, nakladatelství neuznalo za vhodné ani odpovědět na nabídku.
- Chemická veřejnost, ale především studenti Farmaceutické fakulty UK, kterým je publikace určena, by si jistě zasloužili, aby ji autor i nakladatelství věnovali alespoň minimální péči.

Jaroslav Kahovec